

համայն Ազգիս՝ Հայոց . . . ի՛նչ . . . գեղեցիկ . . . քաղցր . . . — Ո՛հ ո՛ւր եմ ես . . . այո , ամենագեղեցիկ տեսիլ և ամենաքաղցր բուն , բայց ի՛նչ օգուտ որ արթնցայ , և զատնք տեսութենէս կորսնցունելով խորին տրտմութեան մը մէջ ընկղմեցայ :

Ուստի երանի՛ թէ քիչ ժամանակէն՝ ըրած նկարագրութեանցս համեմատ բարութիւնները , իրապէս և կենդանի աջօք տեսնելու բարեբաղդութիւնն ունենայինք : Երանի՛ և դարձեալ երանի այն ժամերուն :

— Յաջորդ թերթով Ա՛ւեհափառ Սրբազնասուրբ Ստեփաննոսէն եկած վերոյիշեալ **ԿՈՆՏԱՆԿՆ** ամբողջ պիտի հրատարակեմք , ի տեղեկութիւն չի տեսնող , չի լսող ու չի կարդացող Համազգեացս . . . :

Հետեւեալ երկու Յօդուածը քանի մը բարեւեր անձինք՝ նամակաւ մը մեղի ուղարկած են Օրագրոյս միջոցաւ հրատարակուելու :

« Երգոյ Խմբագիր Երեւեան Դար ազգասիր օրագրոյ :

« Յօդուածնիս՝ զոր նամակնուս միջոցաւ խորհած եմք , կը խնդրեմք որ շնորհիւ ձեր տեղի ունենայ օրագրերնուդ մէջ » :

* * *

ՅՕԴՈՒԱԾ Ա.

« Ապաքէն բազումս է տեսանել անտացեալս հոգևոր կուրութեամբ , որք արտաքոյ ճանապարհին իրկութիւն վտանգին ի գնացս , բայց ոչ կարգան առ ճշմարիտ բժիշք , աղաղակելով թէ՛ Յիսուս ասորի իսկապէս ասորիս » : (Ղուկասու ԺԲ. 35 ,) և « խորհրդէն զգնութեան » :

« Սեպտեմբեր 7 թուով Ա՛րդ և Փ՛շ Հանդիսին մէկ Յաւելուածը կարդարով սաստիկ տրտմեցանք , իր քրիստոնէական սկզբանցը հաւատակ ունեցած ոգւոյն համար , զի զողէտս ի կորուստ առաջնորդելու շաւիղ մին ալ ատեղած է : Եւ երբ անոր խօսքերը գուշակեցուցին թէ՛ հեղինակը Քահանայ մըն է , առաւել ի հոգի և ի մարմին թախծեցանք , թէ պէտեւ ստիպուած (ըստ Դաւթեայ « նախանձ տան քո եկեր զեւ ») համառօտ գրով մը ի խրատ կոչել զայն , այլ երբ յիշեցինք Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Երանելի Եստուածաբան Հայրապետներնէս մէկուն պատուէրը թէ՛ Աշխարհականը չունին իշխանութիւն

դատելոյ զՍղերս Եկեղեցւոյ , օրինակ բերելով Ողա անուն մէկը , որն որ Տապանակ ուխտին շտկելու համար ձեռք կ'երկնցնէ , անդէն և անդ կը մեռնի , — և ձգեաց Ողա զձեռն իւր ի տապանակն Եստուծոյ ունել զնա , և կալաւ զնա , զի թիւրեաց զնա զուարակն յունելոյ անտի զնա : Եւ բարկացաւ Տէր Ողա , և եհար զնա անդ Եստուած վասն յանդգնութեանն և մեռաւ անդէն առ Տապանակին : (Երկ . Թագ . Զ . 6 — 7) : Դարձեալ կ'ըսէ՝ նոյն Ս . Հայրապետը , — չըլլայ որ աշխարհիկ ոք զնոյն յանդգնութիւնը դործելու յանդգնի , զի Եստուած իրեն ընտրածները ինքը կարող է ուղղելու , անկէ աստիճանաւոր պաշտօնէիցը ձեռօք :

« Ուստի եթէ Յաւելուածին բուն Հեղինակը ի Սղերացէ՝ զգուշութեամբ , և եթէ աշխարհիկ յեղբարց է՝ սիրողաբար կը հարցնենք թէ՛ ո՛ւրիշ առած է Եկեղեցւոյ և Ազգին հարազատ Ենդամ մը ԸՈՒՆ կոչելու կամ նմանցընելու վարդապետութիւնը , երբ Ստեփաննոսէն (Քաթողիկ) Սուրբ Եկեղեցւոյ Հիմնադիրն Յիսուս Քրիստոս — Յիմար և Սորոս — անգամ կոչելը սաստիկ արգիլած է : (Մատթ . Լ . 22) — Աշակերտելու յանձնառու եղած ատեննին՝ բոլոր Ս . Գրոց և ամենայն Սրբազան Հարց Եւանդութեանց և կանոնաց հնազանդ և հետեող ըլլալու կը խոստանան մինչ ի մահ , ուրեմն ամէն հաւատարիմ մնալը՝ ատ կերպով կը տարուի ուխտի կատարումը : ատիկայ հնազանդութեան պտուղ է : Տեսա՛ր մի որ ինչպէս պտուղը իրեն ծառը շուտով կը ճանչցնէ :

« Մէկ մըն ալ ըստ Ս . Գրոց , ուխտազանցութիւնը երդմնադանցութենէ քանի մի աստիճան աւելի յանցանք է , մեղք է առաջի Եստուծոյ , ուստի ատոր Հեղինակը (որ Քահանայ ըլլալու կ'ստուգեն) այդ գրութեամբը իւր Քահանայութեան ուխտը ոտքի տակ առած ըլլալը յայտնի կը ցըցնէ , երբ ինք մարդկային տկարութենէ առաջ եկած չնչին մէկ երդումը անտէրէ կը կոչէ , (չեմք գիտեր թէ այժմեան ժամանակի մէջ առանց երդման գործ տեսնող մը կայ , եթէ որ այդ Քահանային ըսածը ստուգիւ այնպէս ըլլար , կածեմք մարդ մը պիտի չի գտնուէր Եստուծոյ դիմաց պարզերես ելլելու , բայց չէ ատանկ) , անգամ մըն ալ կը յիշէ՛ թէ՛ որ ատեն Քահանայ ձեռնադրելու համար Ս . Սեղանին դիմաց կեցած , աներևութապէս առաջի Եստուծոյ և հրեշտակաց , և երևութապէս զինք

նայի առեալ Տեարակէն, և նորա բովանդակ Տարտարոսական խօսքերէն, և ապա անոր վրայ ըսելքնիս համառօտի կրեմք:

« Երբ այդ հեգ զաւակն Հայկեան (Տեարակին հեղինակը) բնաւ ուսեալ չըլինելով ըզՔրիստոնէական Աւարդապետութիւնն Հայաստանեայց Կաթողիկէ Ս. Եկեղեցւոյն, կը համարձակի ամբարիշտ խօսքերովը՝ սուրբ և ահաւոր Խորհրդոյն պաշտելի ու երկրպագելի անունը բերանն առնուլ և ատանկով իւր ցոյութեամբը անոր վրայ բացատրութիւններ և նմանութիւններ տալու ելլել:

« Պատարագ բառը ուր տեղ որ տեսնէ եւ լսէ՝ ամենն իրարու համազօր կարծելով, և որ աւելի ամբարշտութիւն է՝ զանստուերական Պատարագն Քրիստոսի, Եբելի և Եբրահիմու (որ ինք յետին տգիտաբար Խառնայ դրած է) ըստ ուերական և նիւթական պատարագացը նմանցնելու ջանալով, և գրեթէ մոլորաբար անոնց մէջ ալ տկար համարելով, կը յանդգնի ճշմարիտ և իսկական անմահ Պատարագը յիշեալ մահացու և ստուերական պատարագաց հետ շփոթելու:

« Տեղ մըն ալ մեր մեղքերուն քաւութեանն ու թողութեանը համար, 'ի Հօրէ Երկնաւորէ նախասահմանուած՝ Քի Փրկչին մերոյ կենարար Մարմինն ու Երկունը՝ միայն — Ի յիշատակ Քրիստոսի — կը կոչէ նորազանգաբար: Որով յայտնի կիմացունէ իւր ներքին և արտաքին կերպարանքը

« Տեսաք թէ իւր նենգաւոր թոյնը ինչպէս վիժած է, որ ոչ թէ հրէութիւն միայն, այլ և ոչ հեթանոսութիւն ալ է, այլ ուղղակի անստուածութիւն: զի հեթանոսք անգամ իրենց թանձրացեալ մութ և տգէտ խաւարին մէջ յաւանայ աւանդեալ փրկութիւն մը ակնկալուի ունէին. աս՝ ահա այն ալ յայտնապէս ուրացած է:

« Իւր դիւարողիս հետքովն առաջին մասը տեսածնուս պէս՝ ուղեցինք անմիջապէս քաշել ատոր դիմակը երեսնէն ու վար առնուլ: սակայն լսեցինք որ՝ խեղճը հաղիւ թէ իւր առջի հատուածը ժայթքեր է, իր բնական խելագարութիւնն ալ վրայ դալով, և այս ակտէն սատիկ տանջուելով կիսկատար թողուցեր՝ և գրելու ալ կարողութիւնը չէ մնացած (ըսին): անոր համար մենք ալ առաջնապէս զայն բանի տեղ չէ գնելով՝ իբրեւ աղքեւք մը մէկ դի նետեցինք:

Սակայն երբ տեսանք որ երկրորդ բարբանջ մունքն ալ ընելէ ետեւ՝ գեռ շարունակութեան թողուցեր է բանը, ալ ստիպուեցանք անոր վրայ քանի մը խօսք ընելու, իբրեւ ծանուցում մը, որպէս զի չըլայ որ անուսումն և միամիտ մարդիկ՝ անոր վրայի « Հրեշտակ խաղաղութե » կեղծ բառէն չարաչար խաբուելով, անոր մոլորեալ հեղինակին լարած որոգայթը իյնան, եւ այնպէս մինչեւ ողբայի յսնդուեղը տապալին: Եւ որ ինչպէս ալ լսեցինք թէ՝ ոմանք Յիսուսի Քրիստոսի երկրպագելի անունը անոր մէջ 'ի կիր առնուած տեսնելով, և մանաւանդ իրենց համար յարմար խոշորագիր և դիւր ընթեռնիկ հետք մի է, հաճութե և համբուրիւ ընդունելու և այժմ գլխնուն վրայ իբրեւ պատգամ կը կրեն եղեր, չի գիտնալով խեղճերը մէջի եղած թիւնաւորիչ և մահառիթ հիւթերուն վնասակարութիւնը

« Եւ յայտնապէս սատանայ՝ անուամբն Եստուծոյ դարանակալ եղեւ Եւայի, և որ մեծն է՝ այդպէս զՔրիստոս Եստուածն ալ փորձելու յանդգնեցաւ, ոչ թէ մէկ հնարքով մը միայն, այլ պէս պէս օրինակաւ: (Մատ. Դ. 3. 6. 9): Եպա գիտելով սիրելի Ազգայինք, չուլայ որ անսայք այդպէսի մոլեկան գրեանց, որոնց եթէ չէք ուղեր իբրեւ ձայն սատանայի լսել, վաղվադակի ընդ Քրիստոսի տուք պատասխանի, « Երթ յետս իմ սատանայ » (Մատթ. 10) ըսելով: Դարձեալ Եստուածային նախանձախնդրութեամբ մը ըսէք այն խռովարար հետք մոլի հեղինակին թէ՝ չեմք լսեր քու և քոյին նրմանցդ սաղբողական խորամանկութեցը, « Օհ դուք ոչ խորհիք զԵստուծոյն, այլ զմարդկանս: Չեմք մտիկ ըներ քու և անոնց աղճատախօս բանիցը, այլ Սրբազանին Դաւթեայ կ'անսամք, որ աղաղակէ առ Տէր, « Ճրագ են բանք քո ոտից իմնց, և լոյս տան շաւղաց իմնց »: (Սաղ. Ծժժ. 105): Երդարեւ այն որ Եստուածային սրբազան Պրոց, և Քրիստոնէական լուսաշաւիղ վարդապետութեանց հմուտ չէ, այնպիսի մարդկանց շաւիղներն ալ լուսաւ որուած չի կրնար ըլլալ: ուստի անանկը առ խարխափ կերթայ, կըսէ ու կը գրէ:

« Եւ յայտնի մէկը որ կը յանդգնի իւր Երարչին երախտիքը և արգիւնքը ուրանալու, հապա ուր կը մնայ Ազգին երախտաւոր բարեբար և պիտանի անձանց ջանքերն ու անոնց պատիւը, ալ այնուհետեւ անոնց արգիւնքներն ալ ոտքի

ճակին նկատմամբ՝ եղբւած մնասակար ու ցաւալի մարգարեութիւնները որպէս Յովնանու :

»Եւ արդ ուրեմն չի կենանք, փոխանակ այլ և այլ տեղեր վազելու, վազենք այն ահաւոր Տաճարը . և փոխանակ այդ խաղաղութիւնը մեր կիրքերէն փնտռելու, այս ինչ այն ինչ անձանց մէջ օգնութիւններ խնդրելով, այն Տաճարին մէջէն փնտռենք, դիմելով այն խաղաղութեան աղբիւր Երկնաւոր թագաւորին, որն որ սոյն վեհ Տաճարին մէջ ամեն վայրկեան կ'սպասէ՝ այն մեր փնտռած խաղաղութիւնը առատապէս մեզի շնորհելու, եթէ վերոյիշեալ ըսածներնուս կերպ հոն դիմենք :

»Հուսկ յետոյ, մենք մեր կողմէն ամեն անգամ այն Ս. Տաճարին մէջ ջերմեռանդ սրտիւ աղօթող եմք վասն Ազգիս օգտաւէտ միութեանն ու հաստատ խաղաղութեանը, որպէս զի համայն Ազգայինք սիրայօք կապանօք ընդ իրեարս շաղկապեալք ՚ի խաղաղութեան պահեն զԱզգս համօրէն, և ամենեքին միան ողջամբ երջանիկ յանդորութեան :

»Յորում և մեք միամբ ամենայն անձկանօք և տոչորեալ սրտիւ բաղձալով :

Քանի մը ճշմարիտ խաղաղութեան փափաքող Հայեր»:

Այս Յօդուածներուն առաջինը ինչպէս որ կերեւի՝ անցեալները մեզի դէմ Քահանայի մը կողմէն գրուած ու հրատարակուած Ա. արդ յաւելուածին համառօտի պատասխանն էր : Սակայն շատերուն դարմանքը գրաւած է թէ՛ մենք ինչու մեր կողմէն լռութիւն պահելով՝ դեռ բան մը չենք ըսեր այս տարօրինակ գրութեան : Երկու բանի միայն, մէկը՝ անոր հեղինակը Քահանայ, այսինքն՝ յականէ յանուանէ, Միջազգիւ լի Տ. Սահակն ըլլալով, (որ այս մասին անունը ծածկելն ալ կարծեմք իր պաշտօնին չէր յարմարեր) միակերպ կը խորհէինք որ ի՞նչ կերպ պատասխան մը գրեմք, երբ ինք ըստ օրինի Քրիստոսի փոխանորդ կոչուած է : Արդարեւ ցարդ խորին մտածութիւն մը մեզ կը տանջէր թէ՛ Քահանայ Աստուծոյ մը մեզի շուն կոչած առանձն մենք ի՞նչ ըսենք անոր, որն որ մեզի սատարիկ պատուէր եղած է՝ օղբերկանաց դէմ չար չի խօսելու, որ ինչպէս վերոյիշեալ Յօդուածին հեղինակն ալ կերպիւ մը բացատրած է : Իարձեալ (թողումք այլ և այլ սուտերը, զրպար-

տութիւնները, և այլն) ինք մեր հոգիին ու մարմինին «Աթոլիկ» ըլլալը տեսնելով՝ այս ընդհանրական բառը մասնաւորապէս մեր վրայ յարմարացրել է նե, մենք ալ փոխարէն, այն Քահանային հօգէ՛ւ և հօգէ՛ւ ինչ ըլլալուն վրայօք կրնամք բան մը խորհիլ . . . :

Երկրորդ պատճառ լռութեանս սա էր որ՝ այսինքն ինք այս գրութեան ձեռք զարնելն իբր յառաջ եկած է, Միջազգիւ Քահանաներուն իրենց պաշտօնին չի վերաբերած գործի մը ներքեւ ստորագրութիւնին դնելուն աղագաւ՝ մեր կողմէն գրուած յորդորական Ազգարարութեան, յորմէ յիշեալ Տ. Սահակը գրգռուելով իբր պարտաւորուել է իրեն հետ մեկտեղ այն գործին մէջ իւր ընկերները պաշտպանելու այս գրութեամբ : Ուստի ահա մեր լռութեան երկրորդ ախտ պատճառը ասկէ առաջ եկած էր թէ՛ արդեօք այդ Քահանաները ընդունած են իրենց ընկերը Տ. Սահակին այս կերպ պաշտպանութիւնը : Մինչև այս օրս համբերութեամբ կրսպասէինք ասոր ճշդութիւնը իմանալ . որով մեր գրեւոր պատասխանը անոր յարմար գրենք : Իսկ ոչ գրութեամբ և ոչ խօսքով ցարդ այս բանիս վրայօք տեղեկութիւն մը իմացանք, բաց ՚ի բանի մը խառն զրոյցներէն : Եւ արդ այս թուովս կ'իմացունեմք այդ Յարգելի Քահանաներուն թէ՛ ալ խոհեմութեան ու լռութեան չափը լցուելով, մենք այն Յաւելուածին պատասխանը ընդարձակօրէն պիտի գրեմք, ուստի հարկ կ'ըլլայ որ մինչև մեր յետագայ թիւը մեզի գրով ծանուցանեն իրենց կողմէն Տ. Սահակին գրուածին (Ա. արդին թիւ 3 Յաւելուածին) ընդունուիլն կամ չընդունուիլը, և կամ անոր համախոհ ըլլալն ու չըլլալն, որպէս զի այս բանս իմանալով, գրելեքնիս՝ եթէ այն գրութեան հեղինակը Տ. Սահակն է՝ առանձնաբար, և եթէ իրենք ալ անոր համախոհ են զիրենք ալ մեկ տեղ առնելով ընդհանրապէս գրեմք, որով արդարութեան դէմ բան մը ըրած չըլլամք :

Մենք այսքանը ըսինք, խոհեմութիւնը իրենց . . . :

ԱՅՈՒՆԻ ԱՅՈՒՆ

«Արեւելեանիս 55 թուոյն մէջ «Արդ» անուն հանգիստի նոր հրատարակուելուն ծանուցումը ըրած էինք . նորին խմբագիրները մեր այն ծանուցումը իբր բարեկամութեան նշան մի համարելով իրենց

